Weiss János

A diktatúra árnya

KÖNYVKRITIKA - LXVIII. évfolyam, 12. szám, 2024. március 22.

Leszek Kołakowski: A civilizáció a vádlottak padján. Korrekt nézeteim mindenről. Fordították: Pálfalvi Lajos, Hahner Péter, Szecskó István. Rubicon Kiadó, Budapest, é. n. [2023], 442 oldal, 6960 Ft

A kötet nyílt levélváltással zárul; egy brit történész (Edward Palmer Thompson) intézett levelet Kołakowskihoz, melyben arról írt, hogy voltak azért olyan korszakok is, amikor a szocializmus még őrizte a maga humánus-felszabadító arculatát. Kołakowski vehemensen, néha már-már indulatosan válaszol, majd a következő végeredményhez jut: „A termelőeszközök állami tulajdonba vétele […] tökéletesen összeegyeztethető a kapitalista világ minden olyan átkával, mint a kizsákmányolás, az imperializmus, a bioszféra pusztítása, a nyomor, a pocsékoló gazdaság, a sovinizmus és a nemzetek üldözése, hanem még hozzá is tesz számos csapást ezekhez, ilyen a hatékonyság alacsony foka, a gazdasági ösztönzők hiánya és mindenekelőtt a mindenható bürokrácia […].” (422.) (Itt tartott a magyar diskurzus is, a nyolcvanas évek második felében.)

És aztán jött a rendszerváltás, végetért egy korszak. De még az is, aki lázadt a diktatúra ellen (és nem csak megélte), az sem tud többé szabadulni annak árnyától.